

Вашмутланымаш: Эрик Петров – Валериан Егоров

Илыме годым илаш кӱлеш

*Марий Эл Республикыште икымше Тӱн федерал инспектор,
Марий кугыжаныш пединститутын ректоржо, Марий Эл
Конституционный суд председателыын алмаштышыже,
юридический науко кандидат Валериан Александрович Егоровлан – 70 ий*

Валериан Егоровын илышыштыже шумо кӱкшытшым ешарен ончыкташ гын, эше тыге палемдаш кӱлеш: Марий Эл Республикын заслуженный юристше, кугыжаныш да мер пашаен, лӱдыкшыдымылык орган-влакын пашаенже, Марий Эл Республик Конституционный судын отставкаште улшо судьяже, РФ кӱшыл профессионал образованийын почётан пашаенже, Россий Федерацийысе молодёжь политике сферыште почётан пашаен, доцент, Россий Муниципал академийын действительный членже, Россий Федераций граждан службын кумшо классан кугыжаныш советникше, Россий Федераций юстиций службын кумшо классан кугыжаныш советникше, пӱтынь Российысе «Пайдале калык виктем» проектын лауреатше.

*Валериан Александрович
Егоров*

*Ача-аваже
да шольо-
шўжарже-влак
дене пырля
(Валериан –
шенгел радам
покшелне)*

– Валериан Александрович, айста йўла почеш каен, илыш корныдам шергалмашым ешда гыч тўналына. Кушто, могай ешыште шочын-кушкында, ача-авада кө улыт?

– Ярамарий ялыште вич икшыван ешыште шочынам. Ачам Александр Петрович Егоров 1929 ийыште шочшо, сар деч вара салтак корным эртен. Салтакыш кайымыже деч ончыч да варажат Жданов лўмеш колхозышто тыршен. Шуктен толмо тўшка пашаште ойыртемаптын, ялсоветыш депутатлан сайлалтын, ик жап гыч тудым КПСС радамыш пуртеныт. Кодшо курымын 70-ше ийлаже тўналтыште Пётъял ден Ярамарий кундемысе ялзанлык предприятий-влакым иктеш ушен, «Дружба» совхозым ыштенит. Тушто ачам Ярамарий отделенийым вуйлатен, вара Сотнур ялсовет председателлан ойыренит. Кундемаштына пагалыме марий лийын. Авам Елизавета Петровна Ярамарий ял ўдырак. Колхозышто, вараже совхозышто тыршен, тўн шотышто пакчасаскам ончен куштышо бригадыште пашам ыштен. Тунам йочасад лийын огылат, икшыве-шамычим икмыняр жап мўнгыштў ончен, пенгыдын йол ўмбак шогалтен. Авамын ачаже Петр Николаевич Кошаев Кугу Отечественный сарын участникше, офицер лийын, Красный Стекловар посёлкышто, вара Сотнур селаште ятыр ий ялсовет председателлан пашам ыштен.

Ача-аван вич икшыве лийынна. Мый кугуракше, вара Лида 1956 ийыште шочшо, Марий кугыжаныш пединститутым пытарен, Ярамарий, Сотнур школлаште пашам ыштен, эшеже Москваштат туныктым пашам шуктен. Кызыт пенсийыште, ялыште ила. Пелашыже дене кум икшывым ончен куштеныт, чылаштан кўшыл образованийым пуэныт, ешан улыт. Умбакыже Галина шўжарем 1958 ийын шочшо, кызыт Владимирский областьыште ешыже дене ила, икшывышт уло, школ-интернатыште пашам ышта. Аркадий шоляшем 1960 ийын шочшо, ача-аван суртыштым куча, Волжскысо электромеханический заводышто пашам ыштен, кызыт пенсийыште гынат, Зеленодольскысо судостроительный заводышто тырша.

Ешан, кок йочашт уло, коктынат кўшыл образованийым налын улыт. Пелашыже Ярамарий, Пөтъял школлаште пашам ыштен. Геннадий шоляш 1962 ийыште шочшо ыле. Чаманаш верештеш, изирак шольына икымше классыште тунемаш тўналмекежак черланымыжлан кўра эмлымверыште илыш дене чеверласен. Теве тыгай мемнан еш.

– Октябрьыште шочшо улыда гын, школыш 1962 ийыште каенда, очыни?

– Туге. 1962 ийыште шкенам ялыштак Ярамарий кандашиаш школыш каенам. Тыгеже икымше гана вич ияш школыш тунемаш шоненам миенам: чачайын (П. Н. Кошаевын) сумкашкыже В. И. Ленинын ик томжым чыкал-тенам, кидыш тўнчан политический картшым кученам да моло-влак дене пырля мыят ошкылынам. Кандашымше классыште тунемше-влак мыйым шке классышкышт пуртен, эн ончыл партыш шынденыт. Тунемамат ыле, очыни, но йонылыш кугурак классыш логалынам – воштылеш Валериан Александрович. – Тыште, векат, ончыкылык пўрымашым ончыктышо сўретат уло: вет молан-гынат изи йоча ача-ава уке шенгеч Ленинын томжым да политический картым налын школыш каен. Тидын нерген кызытат коклан шонкален мужедам. Ярамарий кандашиаш школ деч вара Сотнур селасе кыдалаш школышто тунемынам. Спорт дене эре пенгыде кылым кученам: куштылго атлётике, ече дене куржталынам, ялыштына вольный да классический кучедалмаш дене Василий Игнашев пеш сай тренер ыле. Шкеже ялозанлык институт деч вара «Дружба» совхозышто тыршен гынат, самырык-влакым чумырен, кучедалаш туныктен. Спортзална лийын огыл, сандене ялысе клубышто да ик жап школышто мат-шамычым шаренат, кучедалаш тунемына ыле. «Урожай» спорт обществын эртарыме танасымашлаште эре вийнам тергенна. Тале кучедалше спорт мастер Василий Игнашевын тыршымыжлан кўра сай результатышкат шуынна. Школышто комсомол пашаштат эре активный лийынам.

– Школ деч вара нигушкат тунемаш пурен огыдал мо?

– Уке, ондак армий радамыш миен толаш, пөръян порысем шукташ шонен пыштенам, сандене Марий кагаз комбинатыш машинистын тунемшыжлан пашаш пурышым. Тудо ийынак икымше ноябрьыште Совет Армий радамыш налыч. Логальым погранвойскашке. Дальний Востокышто Сковородинский пограничный отрядыште (Амурский область) службым тўналым. Кок тылзе учебке деч вара Джалиндский погранза-ставыш колтышт. Икмыняр жап гыч заставысе комсомол организацийын секретарьжылан сайлышт, тунамак старший пограннаряда должностьыш шогалтышт, вара отделений командирлан пенгыдемдышт. Эше ик ий наре гыч КПСС членыш кандидатлан пуртышт. Сайын служитлымылан кумыландымаш семын кокымшо степенян «Отличник погранвойск» знак дене палемденыт да эн ончыч, показательный манме партий дене, декабрьыште запасыш колтеныт. Тыгеже пограничник-влак кок-кум тылзе денат утларак служитлат, молан манаш гын заставыш толшо самырык

салтак-влакым эше туныктен кодыман. Мөнгө толмеке, 1975 ий январьыште, Волжск олесе электромеханический заводыш пашаш пуренам. Эше школышто тунемме годымак радиокружожы коштынам, туныктышын ончыктымыжо почеш приёмникымат погенна, сандене радиолобитель семын мыйым радиорегулировщиклан пашаш нальыч. Ик жап гыч цехысе комсомол организаций секретарьлан сайлышт, а шошо велеш КПСС Волжский горком партий радамыш пуртыш. Тиде жаплан кандидат стажем лачак шуын ыле. Горкомын икымше секретарьже Аркадий Александрович Васильев тыгай йодышым пуыш: «Тый эше самырык улат, ончыкыжым кушко тунемаш каяш шонет?» Мый умбакыже Политехнический институтыш радиофакультетыш тунемаш пураш шоненам ыле, но партий радамыш пуртымо годым КГБ-н але КПСС-ын, я Комсомолын Высший школышкышт тунемаш каяш темлышт. КГБ-н пограничный войскаштыже служитленамат, тиде службо палымыла чучын, сандене КГБ-н Высший школышкыжо тунемаш каяш кӧнышым. Мыланем тунамак КПСС Волжский горком рекомандацийым возен пуыш да кайышым Йошкар-Олаш. Тушто тиде вузыш тунемаш пураш шонышо-влак коклаште конкурсым эрташ логале. Тыге 1975 ийыште Москваште КГБ-н Высший школыштыжат эше ик изи огыл конкурсым эрташ да икмыняр предмет дене экзаменым кучаш, тыгак физический ямдылалтмаш денат виян улмым ончыкташ вереште. Чыла тергымашым сайын эртышым, тунам гына тунемше-влак радамыш ушышт. Туштат ик жап гыч факультетысе группын комсомол организаций секретарьжылан сайлышт.

– КГБ-н Высший школжым тунем лекмекеда молан Марий АССР-ыш пӧртылын огыдал?

– Тунем пытарышаш лишан, 1979 ий декабрьыште, Афган сар тӱнгале, сандене ме ондакрак, 1980 майыште тунем лекна. Офицер погоным пуышт да кӱшыл юридический образованийым налме нерген дипломым кучыктышт. Тунам эше лачак Москваште «Олимпиада-80»-лан чот ямдылалтме, сандене июнь-июлышто олимпиаде эртыме годым ме эллан лӱдыкшыдымылык шотышто законым шуктымашым чот эскеренна. 1980 ий сентябрьыште мыйым распределений почеш Афганистан могырыш, Туркмен ССР КГБ-н рӱдӧ аппаратышкыже, Ашхабад олаш следовательлан колтышт.

– Валериан Александрович, те КГБ-н Высший школыштыжо тунемме жапыштак ешым чумыренда. Рашынже, могай курсышто тунемме годым? Пелашда шочынжо кушечын, могай кундем гыч?

– Кумшо курсышто тунемаш тӱналшаш лишан ешаным. Тыгай ошкыллан тунемме верыште тореш лийын огытыл, мӱнгешла, ешан-влаклан пачерыште илашышт шийвундо денат кунар-гынат полшенит. Ончыкылык пелашем Валентина Алексеевна Свердловский областьысе ялеш шочын-кушшо ӱдыр, шкемын семынак шуко шочшан еш гыч. Ача-аваштын вич ӱдыр лийынит. Свердловскысо культпросветучилище деч вара

*Юлия ўдыржө, Валериан Александрович,
Максим эргыже, Валентина Алексеевна
пелашыже*

Государственный публичный исторический библиотекеште младший научный сотрудниклан пашам ыштен да Москосо культур институтышто заочно тунемын.

– Туркмен ССР КГБ-н аппаратыштыже мыняр жап служитленда да тыгодым могай общественный паша логалын?

– Пелашем дене 1980 ий сентябрьыште Ашхабадыш толна. Служитленам тиде верыште вич ий утла, следственный да оперативный пашаште. Общественный пашамат шукташ логалын, комсомол да партийный организацийын секретарьже лийынам. Спорт денат пенгыде кылым кучен шогенам.

– Валериан Александрович, ала икшывыда-влак денат палдареда?

– Ашхабадыште мемнан ешна кугеме – эрге ден ўдырна шочыч. Максим 1981 ийыште шочшо, Йошкар-Олаш илаш кусныме кына, индешымше школышто тунемын, активный, спортивный ыле, түрлө мероприятийлаште вийжым терген, КВН-ыште эре школ да университетыште тунеммыж годым факультет командылан модын. Тудо кызыт «Росатомышто» пашам ышта. Максим, Марий кугыжаныш университет пеленысе лицейым да юридический факультетым тунем лекмеке, Москосо банкыште юристлан тыршен, умбакыже финанс разведкыште пашам ыштен. Тудо жапыштак Москвасе экономик кўшыл школым тунем лектын, тушечын «Росатомыш» пашаш налыныт. Кызыт тиде атомный энергий кугыжаныш корпорацийыште управлений начальниклан тырша. Атом отрасльым вяндымаште суапле пашажлан ўмаште Россий Федераций Президентын Чап грамотыж денат палемдалтын. Шукерте огыл Москосо финансовый университет пелен аспирантурым пытарен, экономике науко кандидатлык диссертацийым возен, лишыл жапыште аралаш тўналеш. Москваште ила, ешан, кок эргыже уло, нунышт школыш коштыт.

Юлия ўдырна 1985 ийыште шочын. Ондак индешымше школышто, вара, пачерым вес вере налмылан көра, кумлымшо номеран школышто тунемын. Школ деч вара Нижний Новгородашто Кугыжаныш службо ака-

демийыште управленецлан тунем лектын. Тунеммыже годымак Президентын Приволжский федерал округысо представительжын аппаратыштыже кадр службышто пашам ыштен. Академий деч вара Межрегиональный открытый социальный институтым тунем пытарен, юрист образованийым налын. Марий Эл Республикысе судебный департамент управленийыште тыршаш тўналын да кызыт отдел начальниклан пашам ышта. Пелашыже дене кок ўдырым ончен куштат. Тудыжо внутренний службо полковник, Россий МЧС-ын Марий Эл Республикысе тўн управленийыштыже отдел начальниклан служитла.

– Туркмен ССР КГБ-н аппаратышкыже кугурак оперуполномоченныйлан тыршыме деч вара эше кушто ыштенда?

– Ача ден аванан уке лиймыштан кўра да шўжар-шольо-влаклан полшаш, суртым тўрлаш, кучаш кўлмў амал дене 1986 ийыште Марий АССР КГБ-н аппаратышкыже кусаралтым. Йошкар-Олаште мыйым пўснэк кўлешан паша дене кугурак следовательлан шогалтышт. Тунам лачак политический репрессийыш логалше да раскулачиватлыме-влакым реабилитироватлыме пашам тўналме. Мый тиде сомылланат вуйын шогенам.

– Те вет эше Налог полиций управленийыште пашам ыштенда. Тушкыжо кузе логалында? У службым почаш куштылгак лийын огыл, очыни?

– 1992 ий мартыште Российыште правам аралыше у органом – Россий Кугыжаныш налог службо пелен налог тўлымашым эскерыше виктемым (Управление налоговых расследований при Государственной налоговой службе России) почыныт, вара лўмжў «Налог полиций департамент», умбакыже «Налог полиций Федеральний сужбо» маналташ тўналын. Мыйым тушко командироватлышт да Марий Эл Республикысе Налог полиций управлений начальникын алмаштышыжлан шогалаш темлышт. Тўналтыште верысе налог полиций управленийын лўмжў деч молыжо нимат лийын огыл, эсогыл погынашат улыжат ик кабинет гына ыле. Вес ийынже ондакысе «Советский» гостиницыште нылымше пачашым пуышт. Тыге пашаенна-влакат ешаралташ тўналыч. Куштылго огыл лийын у пашаш келшен толшо специалист-влакым погаш, районлаште служебный пўлемлам муаш. Пеш шуко моло организационный пашамат шукташ верештын. Тушто служитлыме годым мыйым кўшылрак должностыыш шогалташлан резервышкат пуртышт, но военный службышто да правам аралыше органыште 25 ий утла службым эртымеке, отставкаш лекташ лийым. Адакше тунам вет, кодшо курымын индешлымше ийлаже кыдалне, пўтынь Россий мучко илыш йўн пеш томам ыле.

– Умбакыже пенсийыште гына шинчен огыдал. Лачшымак кушто пашам ышташ тўналында?

– Налог полицийыште служитлымем годымат мый Марий кугыжаныш университетысе юридический факультетыште лекцийым лудынам

*Россий Президент Владимир Путин дене вашлиймаш годым.
В. Егоров – пурла гыч кандашымше. 25.12.2000 ий*

да семинарым нангаенам, сандене выслуго почеш пенсийыш лекмеке, тўрысnek тудо пашаш куснышым. Тыге 1997 ий гыч юридический факультетын преподавательже да права кафедрым вуйлатышын алмаштышыже лийым. Тыгодымак заочно аспирантурым тунемын лектынам, кандидатлык диссертацийым возенам да аралалташ ямдылалтынам.

– Икмыняр жап гыч тыланда Марий Элыште судебный департаментым почаш ўшаненыт. Тиде сомылат куштылго лийын огыл вет?

– «Россий Федерацийын Верховный Судшо пеленысе Судебный департамент нерген» 7-ФЗ №-ан Федерал законын кўштымашыже почеш 1998 ий 8 январьыште Россий кумдыкышто у ведомствым – Суд департаментын управленийжым почмаш паша тўналын. Марий Элыште судья-влак Совет, Республикын Президентше дене келшымашыш шуын, мыйын кандидатурем Россий Верховный Судыш темлен. Тыштыже, очыни, ондак шуктымo паша опытем шотыш налын, мыланем республикыштына у ведомствым почаш да управлений начальник лияш ўшаненыт. Тыге 1998 ий июль тўналтыш гыч у пашаш кычкалтым. Уло сомылым, чыла паша виктышым, организационный йодышым нимо уке гыч, манмыла, яндар кагаз гыч тўналаш верештын. Кок тылзе гыч ончыкыжым кушан верланышаш верым муын, пашаен-влакым поген шуктышнат, Судебный департамент управленийна пашам ышташ тўнале. Тунамак университат юрфакыште тунуктенам, диссертацийым аралаш ямдылалтынам. 1998 ий 21 майыште, эргымын шочмо кечынже, диссертацийым сайын араленам. 1999 ий тўналтыште юридический науко кандидат учёный званийым сулен налынам.

– Суд департаментыште паша сайын каяш тўнгалын гына, Те адак у пашаке кусненда. Молан?

– Эл кушко ўжын, тушко каенам. 2000 ийыште Владимир Путин, Президентлан сайлалтмекыже, йырже у командым чумыраш тўнале. Тунамак Федерал округлаште Президентын полномочный представительже-влакым пенгыдемдышт да аппаратыштым чумыраш пижыч. Изиш варарак Российысе кажне субъектыште Президентын полномочный представительжын регионесе Тўн федеральный инспекторыштым пенгыдемдышт. Чыла нине ен-влак тылеч ончыч пеш кугу тергымашым эртенят. Тыге мыят тиде радамыш логалынам, да икмыняр жап гыч Москвашке, Президентын аппаратышкыже ўжыктышт. Жапше тунам, шарнеда, пеш неле ыле. Мый семынем чыла могырымат вискален ончышым да Президентын полномочный представительжын Марий Эл Республикысе Тўн федеральный инспекторжын сомылжым шукташ тўналаш келшышым. Адакат чыла пашам, манмыла, ноль гыч тўналаш вереште. Кум идалык тиде пеш ответственный сомылым шуктышым.

– Умбакыже, 2003 ий гыч, Н. К. Крупская лўмеш Марий кугыжаныш пединститутын ректоржо лийында. Тушко каяшыже могай амал лийын?

– Марий пединститутын ончычсо ректоржо Аркадий Яковлевич Антипинын пенсийыш кайимекыже тушто икмыняр жап ректор лийын огыл. Пединститутысо преподаватель-влак мыйым МарГУ-што ыштымем годсекак сайын паленыт, сандене тусо учёный совет мыланем ректорын сомылжым шукташ темлен. Тыге пединститутысо учёный советын темлымашыжым, туныктышо-влакым ямдылыше вузым ончыкыжым арален кодаш кўлмымат шотыш налын, мый ректор лияш келшышым. Тудо жапыште пединститут ден МарГУ-м иктыш ушышаш нергенат уке-уке да

Марий Элын тўн федерал инспекторжо Сергей Степанков (шолаште) да Александр Евстифеев (турлаште) дене

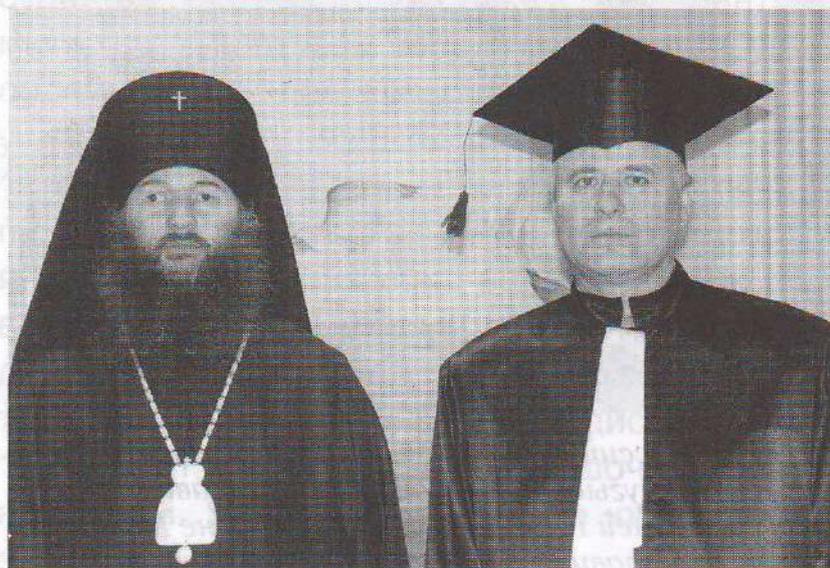

Россий Президентын Юл кундем федерал округысо полномочный представительже Сергей Кириенко (шолаште) дене Марий Эл Правительствыште совещаний годым

*МГПИ-н
ректоржо-влак
Аркадий Антипин,
Валериан Егоров,
Алексей Александров*

мут коштеш ыле, но мый туныктыш заведенийын престижшым нӧлталаш, ӱмыржым шуяш, тушто у факультет-влакым почаш шонен пыштышым. Альтернативе йӧн дене кум кандидат кокла гыч мыйым конференций да тусо пашаче коллектив институт ректорлан сайлен. Умбакыже Россий образований министерстват мыйым ректорлан пенгыдемден. Тыге ныл ий утла ректорлан пашам ыштенам. Российысе кӱшыл тунемме заведенийын ректорышт коклаште ийгот дене эн самырык лийынам. Тиде жапыште Марий кугыжаныш пединститутын рейтингше кушкаш тӱнгале, факультетлаште у направлений дене икмыняр отделенийым почна, у профилян специальность-влакым пуышо факультетым почашат ямдылалтынна. Но 2007 ийыште оптимизаций манме амал дене пединститутым Марий кугыжаныш университет дене ушышт содыки. Мый тидлан моткоч тореш лийынам, кум гана тудо жапысе Россий образований да науко министр Андрей Александрович Фурсенко дене вашлийын мутланенам, пединститутын кӱлешлыкше шотышто шуко аргументым, анализым ончыктенам. Адакше 2007 ийыште пединститутыш тунемаш пураш Марий Элыште эн кугу конкурс лийын. Тидыжат тунемме заведенийын тунамсе престижшым ончыкта. Но... Чаманаш веле кодеш, 2007 ийын 16 августышто Россий правительствын Марий

*Йошкар-Олан
да Марий Элын
митрополитше
Иоанн (шолаште)
ден МГПИ-н
ректоржо
Валериан Егоров*

*Израильын
Президентше
Шимон Перес
(турла гыч
кокымшо) дене
вашлиймаш годым*

кугыжаныш пединститутым МарГУ дене ушымо нерген распоряженийже лекте. Оптимизаций. Пединститутышто «Учитель права» специальность дене туныкташ шоныш ыле, но институтым пытарышт. Тыгак экономикым, информатикым, избразительный искусствым, музыкальный образованийым институтышто келгын туныкташ күлеш. Тиде специальностьла дене туныкташат тўналынна ыле... Школым, медициным оптимизироватлыме дене яллаште калыкат шагалеме, тидлан көрак марий йылмат мондалтеш, туныктышат ок сите.

– Марий кугыжаныш пединститутышто ректорлан ыштымыда деч вара эше кушто тыршашда логалын?

– 2008 ий январьыште ректор паша гыч кайышым. Республик вуйлатышын «тыршымыжлан» көра ик жап паша деч посна шинчышым. Кенежым Марий Эл Республикын Нотариальный палатыштыже управляющий делами манмылан пашам ышташ тўналым. Тўрлө кундем гычат пашаш ўжыныт. Тыгодымак эше Казаньысе экономике, управлений да права Институтыш юридический факультетын деканжыланат пашаш ўжыч. Пелашем дене канашен налмеке, тиде ўжмаш почеш пашаш пураш келшышым. Тушто кум идалык наре тыршышым, тиде жапыште качестве шотышто проректор лийынам. Тунамак институт пелен правовой йөн дене сөрасымаш (медиаций) Поволжский рўдерым почаш ўшанышт да мыйым директоржылан шогалтышт. Служебный пачерымат пуэныт ыле, но ешем Йошкар-Олаште кодын. Сандене Казань гыч Йошкар-Олаш кудалышт-шемла неле аварийыш логалыымат (мыйын автомашинаш вес машина керылтын), ятыр жап эмлалташ вереште. Тудын деч вара 2011 ийыште Кугыжаныш управлений да права шотышто Моско институтын Марий Эл Республикысе филиалыштыже юридический факультетыште гражданско-правовой дисциплине кафедрым вуйлатышылан ышташ тўналым. 2013 ийыште Юл кундемысе кугыжаныш технологический университетыш управлений да права кафедрын профессоржо должностьыш куснышым да тунамак республикысе адвокатлан тыршаш тўналым, утларакше шонгыен-шамычлан юридический полышым пуэнам.

Конституционный суд председательын алмаштышыже

– Умбакыже адак пұры-машда тура савырныш: Марий Эл Республикысе Конституционный судын судьяже, вара суд председательын алмаштышыже лийда.

– 2017 ий апрельыште Марий Эл Республикын вуйлатышыжлан Александр Александрович Евстифеевым сайлышт. Тудын дене шке жапыштыже пырля пашам ыштенна, Президентын Приволжский федерал округысо Полномочный представительжын заместительже ыле. Ик жап гыч мыйым шкеж деке ўжыктыш да республикысе Конституционный судын судьяжлан шогалаш темлыш. Тунам лачак ик вакантный вер лийын. Марий Эл Республикын Кугыжаныш погыныштыжо депутат-влак чылан мыйын

кандидатурем келшышылан шотлышт да судьялан шогалташ йўклышт. Умбакыже 2018 гыч 2021 ий декабрь марте Марий Эл Республикысе Конституционный суд председательын алмаштышыжлан пашам ыштышым.

– **А молан вараже Конституционный судым шалатен колтеныт?**

– Россий Федерацийын Конституцийышкыже вашталтышым пуртыммо годым субъектлаште Конституционный да Уставной суд-влакын күлешлыкыштым укелан шотленыт да нуным шōреныт. Тыге РФ кўкшытан Конституционный судым гына кодымо.

– **Валериан Александрович, кызыт нигуштат пашам огыда ыштемо?**

– Чыла вере отставкаш лектынам, федерал значениян пенсионер улам. Чылт яражак ом шинче, возкалем, книгам луктедем. Кызыт икшыве-влаклан «Азбука права» книгам савыктен лукташ ямдылен шуктенам. Художник-влак чапле сўрет дене сōрастарат. Ондак рушла савыктем, вара марий йылме денат Марий книга издательстве гоч лукташ шонымаш уло. Мыйын 50 утла научный да научно-методический пашам лектын. Тыгак «Налоговые преступления: история и современность» монографий (2001), «Преступность в России на рубеже веков» туныктыш пособий (2007), ку-гурак класслаште тунемше ден абитуриент-влаклан «Обществознание» книга (2004). Тиде туныктыш книгажым А. В. Маслихин да А. К. Рябчиков

дене пырля возенна да савыктен луктынна. 2005 ийыште тиде книга «Книга года Марий Эл» республиканский конкурсышто «Лучшее авторское издание» номинаций дене палемдалтын. Возымо пашам шуктымо деч посна, эшеже мемнан 12 сотко кугытан сад участкына уло. Тушто чылажымат шке кидем дене ыштенам, сандене тудат пеш шерге. Мый тыгеже изи годсекак мландыште пашам ышташ йӱратем. Изием годым авана колхоз пакчаште тыршен, а мый полшаш коштынам. Вараракше, кумшо-нылымше класс деч вара, кенеж каникул годым эре колхоз пашаш кошталтын. Эшеже мӱнгыланат шудым, пум ямдылаш кажне ийынак логалын, эсогыл Москваште тунеммем годымат. Изи годсекак, очыни, мланде пашалан, ялысе моло сомыллан тунемынам да шӱманынам. Кызытше, пенсийыш лекмеке, кенеж гоч манаш лиеш, пелашем дене садыштына илена, чыла пашам шке вийна дене шуктена. Тыгеже телымат арня еда гаяк тушко миен савырнена.

– Шочмо ялышкыда Аркадий шольыда деке чӱчкыдын миен савырнеда мо?

– Аркадий ача-аванан сурт олмышто ила. 1996 ийыште ача-аванан суртышт йӱлен кайыш. Мый тунам Йошкар-Олаште Тарханово микрорайонышто пӱртым чонен шуктенам ыле: Урал кундем гыч оньыкугыза ден оньавам тыш кондаш шонымаш лийын. Тудо пӱртым ужалаш да шольылан суртнам угыч чонаш полшаш вереште. Шочмо-кушмо вер кажне еглан нимо деч шерге. Мутат уке, ялышкем чӱчкыдынжак огыл гынат, чон шупшмо годым миен коштам.

– Валериан Александрович, пытартышлан тыгай йодышымат пуынемак: «Ончыко» журналым лудшо-влаклан могай темлымашда, тыланымашда лиеш?

– «Ончыко» журналын лӱмжак ончыко каяш ӱжеш. А ончыкыжо тунам веле каяш лиеш, кунам айдеме тачысе кече нерген гына шонен огеш иле... Кызытше, чаманаш кодеш, ончыко ужын мошташ нелырак. Марий калыклан ончыко каяшыже сай илышым, сай шинчымашым, икте-весе дене келшен илымашым да поро кумылым тыланем. Пытартышлан тыге гына манам: ида мондо марий улмыдам, ава шӱр дене пырля толшо шочмо марий йылмыдам! Лудса марла савыкталтше журнал ден газет-влакым.